

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

Dusmanova Maxbuba
Begbutayevna

Samarqand shahar 70-umumta'lim maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING FANLARNI O'ZLASHTIRISHDA PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYANING AHAMIYATI

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogikaning bir qancha muammolari va ularning yechimlari to'g'risida ma'lumot berib o'tilgan. Bundan tashqari boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'zlashtirishda pedagogika va psixologiyaning ahamiyati, ta'lim-tarbiya jarayonida psixologiyaning ahamiyati, o'quvchilarning kayfiyati va ruhiyatiga qarab muomalada bo'lish to'g'risida fikrlar yuritilgan.

Kalit so'zlar: : kuzatish, pedagogika, psixologiya, intervyu, anketa, integratsiya, distansion, qadriyat.

Аннотация: В данной статье представлена информация о некоторых проблемах педагогики и их решениях. Кроме того, обсуждалось значение педагогики и психологии в овладении младшими школьниками, значение психологии в образовательном процессе, отношение к учащимся в зависимости от их настроения и менталитета.

Ключевые слова: наблюдение, педагогика, психология, интервью, анкета, интеграция, дистанция, ценность.

Respublikamiz mustaqillik yillarida ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilish maqsadida bir qator asoslarni ishlab chiqdi. Milliy pedagogikamizning jadal sur'atlarda taraqqiy etishi, ta'lim-tarbiya jarayonida Al-Buxoriy, At Termiziy, Abu Rayhon Beruniy, Az-Zamaxshariy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Ogahiy, Abdulla Avloniy singari ulug' olim-u adiblar, fozil-u fuzalolarning merosidan foydalanish imkoniyati yaratildi

Zamonaviy pedagogika ijtimoiy hayot jabhalarida faoliyat ko'rsatayotgan shaxslarni bozor iqtisodiyoti sharoitida raqobatga bardosh bera oladigan, yuksak ongli,

mustaqil fikrlay oladigan, xulq-atvori bilan o'zgalarga ibrat bo'ladigan bilimli, komil inson etib tarbiyalashdek muhim masalalarni hal qilishi lozim. Ta'lim-tarbiya insonning shakllanishida yetakchi rolni o'ynaydi, ta'lim-tarbiya natijasida irsiyat va muhitning ta'sir eta olmaydigan o'qish, yozish, mehnat, malaka va ko'nikmalar egallanishi, hatto tug'ma kamchiliklar ham ma'lum tomonga o'zgartirilishi (kar, ko'r, soqovlarni o'qitish), muhit ta'sirida yuzaga kelgan salbiy kamchiliklarni ham tugatish mumkin. Hozirgi kunda yurtimizda qobiliyatli, iste'dodli va iqtidorli bolalarga alohida e'tibor berilganligi, bu yoshlar O'zbekistonimiz kelajagi, deb aytilayotganligi ham bejiz emas. «Nihol», Zulfiya mukofotlari, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy nomidagi va Prezident stipendiyalarining joriy etilishi ham yoshlarga berilayotgan e'tiborning namoyon bo'lishidir.

O'quvchilarga yuqori bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish uchun o'quv-biluv faoliyati samaradorligini oshirishga qaratilgan tadbirlar majmuasiga o'quvchilarning motivlari sohasini o'rganish masalalari ham muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonda ta'lim tizimini isloh qilish va takomillashtirishga qaratilgan qator hujjatlarda ta'lim jarayonini insonparvarlashtirish va demokratlashtirish, uni shaxsga - ta'lim jarayonining asosiy subyektlaridan biriga qaratish alohida ta'kidlab o'tiladi. Shu munosabat bilan ta'lim tizimini isloh qilishning hozirgi bosqichida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarning adekvat modelini qurish uchun o'quvchi individual xususiyatlarini tahlil etishga yanada sinchkovlik bilan yondashish talab etiladi. Qayd etilgan muammolarni tadqiq etish qator shart-sharoitlarga bog'liq. Avvalo, ta'limda o'quvchilar maqomini yangilash, ularni ta'lim jarayonining faol subyektiga aylantirish ehtiyoji tug'iladi. Binobarin, bu masala muammoning ikkinchi tomoniga, ya'ni o'quvchining ta'lim jarayoni subyektiga aylanish istagi va ehtiyojiga ham bog'liq. Aynan, ana shunday ehtiyojni ularda paydo etish, ya'ni o'quvchini o'quv-bilim faoliyatiga motivlashtirish bugungi kunning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Maktabga qabul qilish bilan bolalar rivojlanishida burilish yuz beradi. Butun hayot tarzi va qadriyatlari boshqacha bo'ladi. Kichik maktab o'quvchisida yangi intilishlar imkoniyatini va voqelikka munosabatning zarur darajasini belgilaydigan shaxsiy xususiyatlarning jadal shakllanishi mavjud. Kichik maktab yoshi - bilimlarni o'zlashtirish, to'plash davri, mukammal assimilyatsiya davri. Ushbu muhim hayotiy funktsiyani muvaffaqiyatli bajarishga ushbu yoshdagi bolalarning o'ziga xos qobiliyatlari to'sqinlik qiladi: hokimiyatga ishonchli bo'ysunish, sezgirlikni oshirish, ta'sirchanlik, ular duch keladigan ko'p narsalarga sodda o'ynoqi munosabat.

Pedagog olimlar tomonidan olib borilgan qator didaktik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ta'lim jarayoni samaradorligini oshiradigan o'qitish omillari ichida o'quv-biluv faoliyatiga motivlashtirish omili birinchi o'rinda turar ekan, ya'ni ta'lim samaradorligi 92% o'quv-biluv faoliyatini motivlashtirishga bog'liq ekan. Inson tabiatini ozgina bo'lsada tushunadigan kishi buning bejiz emasligini e'tirof etadi. Motivlar didaktik jarayonning asosiy harakatlantiruvchi kuchidir. Harakatlantiruvchi motivlarni o'rganish, to'g'ri qo'llash va uni to'g'ri yo'naltira olish pedagogik faoliyat mazmunining asosiy mohiyatini belgilaydi. Motivlashtirish – (lotincha moveo – harakatlantiraman, siljitaman degan ma'nolarni anglatadi) bu o'quvchilarni samarali

o'quv-biluv faoliyatiga, o'quv materiali mazmunini faol o'zlashtirishga yo'naltiradigan jarayonlar, metodlar, vositalarning umumiy nomidir. Obrazli qilib aytganda, motivlashtirish tizginlarini o'qituvchi ham, o'quvchilar ham o'z qo'llarida tutib turadilar. O'qitish faoliyati nuqtai nazaridan qarasa, ta'limni motivlashtirish, o'qish faoliyati nuqtai nazaridan qarasa, o'quv-biluv faoliyatini motivlashtirish haqida gapirish mumkin. Motivlashtirish shaxsning ruhiy holati va munosabatlarning o'zgarish jarayoni sifatida motivlarga asoslanadi. Motiv deganda shaxsni u yoki bu xatti-harakatni amalga oshirishga majbur qiladigan muayyan sabab, turtki tushuniladi.

Pedagogik tajribalarni o'rganishda kuzatish, intervyu olish, anketalar tarqatish, o'quvchilarning yozma va ijodiy ishlari, pedagogik hujjatlarni o'rganish metodlaridan foydalaniladi. Kuzatish — o'rganish lozim bo'lgan pedagogik hodisani ma'lum maqsad nuqtayi nazaridan kelib chiqqan holda kuzatuvchi kuzatish bayonnomasini olib boradi. Kuzatish ob'yektiga oid bo'lgan aniq faktik material tayyorlanadi. Kuzatish belgilangan aniq reja asosida olib boriladi. Suhbat (fakt) dalillar to'plash yoki kuzatish davomida to'plangan materiallarga aniqlik kiritish maqsadida olib boriladi. Suhbat tadqiqotning mustaqil yoki yordamchi metodi sifatida qo'llaniladi. Anketalar tarqatish. Bu ommaviy ravishda material to'plash maqsadida anketalar tarqatish yo'li bilan amalga oshiriladi. Tadqiqot uchun muhim bo'lmagan materiallar o'quvchilarning yozma va bir qancha fanlar bo'yicha mustaqil ishlarni bajargan daftarlarini tekshirish, o'rganib chiqish yo'li bilan turlarga ajratilishi mumkin. Pedagogikada eng asosiy yo'nalish bu psixologiyadir.

Pedagogik psixologiya bu ta'lim va [tarbiya](#) muammolarini tadqiq qiladigan [psixologiya](#) sohasi. U shaxsning maqsadga muvofiq rivojlanishini, bilish faoliyatining va insonda ijtimoiy ijobiy sifatlarni tarbiyalashning psixologik muammolarini o'rganadi. Pedagogik psixologiyaning maqsadi — shart-sharoit va boshqa psixologik omillardan kelib chiqqan holda o'qitishning oqilona rivojlantiruvchi ta'sirini kuchaytirish. Pedagogik psixologiya 19-asrning 2yarmida vujudga kelgan. [Eksperimental psixologiya](#) tadqiqotchilari Pedagogik psixologiya rivojiga katta hissa qo'shganlar. Pedagogik psixologiyaning fan sifatida taraqqiy etishida o'sha davrda yuzaga kelgan psixologik yo'nalishlar ham turtki berdi. Bixevioristik psixologiya yo'nalishi tarbiyachi va o'quvchiga tashqi muhitning ta'sirini Pedagogik psixologiya uchun asos qilib oladi. Pedagogik psixologiya umumiy va bolalar psixologiyasi, shuningdek, pedagogika bilan uzviy bog'liq. Pedagogik psixologiya, asosan, ta'lim psixologiyasi va tarbiya psixologiyasiga bo'linadi. Ta'lim psixologiyasida o'quv jarayonida xotira, tafakkur, nutq, xayol, irodaning roli, shuningdek, o'quvchilarning individual xususiyatlari (temperamenti, harakteri, qiziqishlari), o'quv predmetlarining o'ziga xos tomonlari, ta'lim jarayonini boshqarishning psixologik tamoyillari va boshqa o'rganiladi. Hozirgi zamon ta'lim psixologiyasida o'quvchilarga doimiy yangilanib turadigan axborotlarni mustaqil o'zlashtirish imkoniyatini beradigan, ilmiy-texnika yangiliklaridan orqada qolmaslikni ta'minlaydigan tafakkur sifatlarini o'rganish muhim masaladir. Tarbiya psixologiyasining asosiy vazifasi — maktabdagi tarbiyaviy ishlar jarayonida shaxsning shakllanishi masalasini ishlab chiqish. Unda shaxsning axloqiy sifatlarning shakllanishiga alohida ahamiyat beriladi. Pedagogik psixologiya tadqiqotlari o'quv

materiali mazmunini tanlash, o'quv dasturlari, darsliklar tuzish, ta'limning har xil bosqichlarida o'qitish metodlari tizimini tashkil qilishda muhim ahamiyatga ega.

Odamzod faoliyatining har xil turlarida ruhiyatni tekshirish uchun kuzatish metodidan foydalaniladi. Kuzatish yordami bilan bolalar ruhiyati ham ularning o'yin, o'qish va mehnat faoliyatida bemalol tekshirib o'rganiladi. Pedagog ta'lim va tarbiya jarayonida o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini tekshirib o'rganishda ana shu metoddan foydalanadi. Kishilarning ruhiy sifatleri: tashabbuskorligi, ijodiy tafakkur jarayoni, yangilikni bayon qilishi, o'z oldiga qo'ygan maqsadga yetish yo'lida sabr matonat ko'rsatishlari kuzatish yo'li bilan tekshirib o'rganiladi. Psixologik-pedagogik eksperiment yoki ta'sir ko'rsatuvchi eksperiment - tabiiy eksperimentning bir turidir. Bu eksperimentning vazifasi o'qitish va tarbiyalash ishidagi har xil tadbirlar o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini oshirishga, shaxsning ayrim ruhiyati sifatleri tarkib topishiga qanday ta'sir ko'rsatayotganligini aniqlashdir. Masalan, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasiga ayrim metodik usullarning ta'siri, o'quvchilarda turli havaslarning tarkib topishiga to'garaklar, ma'ruzalar, suhbatlar, kino kartinalarning ta'siri tekshiriladi. Bu metod turli yoshdagi bolalar psixikasining xususiyatlarini tekshirishda muvaffaqiyat bilan qo'llanilmoqda. Masalan, bolalarning o'zi chizgan rasmlaridan, yasagan qo'g'irchoqlaridan ularning nazar doirasi naqadar kengligini, tasavvurlarining xarakterini va hajmini, tafakkur xususiyatlarini, qiziqish-havaslarini va shunga o'xshashlarni bilish mumkin. O'quvchilarning bajargan ishlarini tahlil qilish pedagogning darsdagi materialni o'quvchilarning o'zlashtirish va zarur malaka hosil qilish xususiyatlarini, shuningdek, bolalarning qobiliyat va havaslarini tekshirib bilib olishiga yordam beradi. Kishilar ruhiyatini bilib olish uchun badiiy adabiyotning ham katta ahamiyati bor.

Xulosa qilib aytganda, biz o'qituvchilar oldida ma'naviy merosimizdan xabardor, aqlli, bilimdon, jismonan va ma'nan sog'lom bo'lgan barkamol avlodni tarbiyalashdek yuksak va ma'suliyatli vazifa turar ekan, o'z oldiga barkamol avlodni tarbiyalashni maqsad qilib olgan har bir ustoz va murabbiyning o'zi avvalo yuqorida ta'kidlangan pedagogik odob va pedagogik mahorat talablariga javob berishlari, jismonan va ma'nan sog'lom bo'lishlari kerak. Bolalarga boshlang'ich sinflardan oq manmanlik va kamtarlik, johillik va bosliqlik, sabr-toqatlik va sabrsizlik, yaxshilik va yomonlik kabi sifatleri hayotiy misollar bilan tushuntirish orqali bolalar ongiga barkamol shaxsning vazifalarini ham singdirib borishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M. P. Podlastniy. Yangiliklar kiritish mazmuni va yo'nalishlari (ishlamasi).
2. Abdullayeva SH., Axatova D., Sobirov B., Sayitov S. Pedagogika. T.: "Fan", 2004.
3. SH.Abdullayeva, X.Ibragimov «Pedagogika nazariyasi va tarixi» fanidan ma'ruzalar matni. T.: "Fan", 2004.
4. G'oziyev, E. (2010). Umumiy psixologiya. Yangi asr avlodi.
5. Davletshin, M. (2002). Umumiy psixologiya. TDPU